

नागपूर हिवाळी अधिवेशनात विधानसभेचे प्रत्यक्षात ४६ तास २६ मिनिटे कामकाज झाले. दररोजचे सरासरी कामकाज ७ तास ४४ मिनिटे झाले. या अधिवेशनात विधानसभेत सदस्यांची जास्तीत जास्त उपस्थिती ८७.८० टक्के होती, तर एकूण सरासरी उपस्थिती ही ७२.९० टक्के इतकी होती. या कामकाजामध्ये ३१६ औचित्याचे मुद्दे प्राप्त झाले होते. त्यामध्ये १७७ मुद्यांवर चर्चा झाली.

विधानसभा कामकाज लोकहिताच्या प्रश्नांना न्याय

नव्याने घटित झालेल्या पंधराव्या विधानसभेचे नागपूर येथील पहिले हिवाळी अधिवेशन नुकतेच संपन्न झाले. पंधराव्या विधानसभेत एकूण ७८ सन्माननीय सदस्य प्रथमच निवडून आलेले आहेत. यापैकी ५ सन्माननीय सदस्य हे विधानपरिषद सभागृहातून प्रथमच विधानसभेवर निवडून आले आहेत. उर्वरित ७३ सदस्य हे प्रथमच विधानसभेवर निवडून आलेले आहेत. या सदस्यांपैकी अनेक सन्माननीय सदस्यांनी पहिल्याच अधिवेशनाच्या कामकाजामध्ये उत्तम सहभाग नोंदवला आहे. या अधिवेशनात सदस्यांनी विविध संसदीय आयुधांचा प्रभावीपणे वापर करून लोकहिताच्या प्रश्नांना न्याय मिळवून देण्याचा प्रयत्न केला.

नागपूर हिवाळी अधिवेशनात विधानसभेच्या एकूण सहा बैठका झाल्या. नियम ९७ अन्वये स्थगन प्रस्तावाच्या ३४ सूचना प्राप्त झाल्या. अल्पकालीन चर्चा एक प्राप्त झाली ती मान्य करण्यात येऊन त्यावर चर्चा झाली. शासकीय ठरावाची एक सूचना प्राप्त झाली ती चर्चा करून मान्य करण्यात आली. नियम २९३ अन्वये एक सूचना प्राप्त झाली. तसेच या अधिवेशनामध्ये राज्यपाल महोदयांच्या अभिभाषणावर अभिनंदन ठराव मंजूर करण्यात आला.

नागपूर हिवाळी अधिवेशनात विधानसभेमध्ये शासकीय १५ पुनर्स्थापित विधेयके मांडण्यात आली होती. त्यामध्ये १३ विधेयके संमत करण्यात आली आहेत. संयुक्त समितीकडे एक विधेयक पाठवण्यात आले आहे, तर एक विधेयक प्रलंबित आहे. या अधिवेशनात विधानसभेत सदस्यांची जास्तीत जास्त उपस्थिती ८७.८० टक्के होती, तर एकूण सरासरी उपस्थिती ही ७२.९० टक्के इतकी होती.

महाराष्ट्र विधिमंडळाच्या सन २०२४ च्या हिवाळी अधिवेशनात दोन्ही सभागृहात १७ विधेयके मंजूर करण्यात आली. संयुक्त समितीकडे एक विधेयक प्रलंबित आहे, तर विधानसभेत एक विधेयक प्रलंबित आहे.

दोन्ही सभागृहात मंजूर विधेयके

१) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती (राज्य विधानसभेच्या आगामी सार्वत्रिक निवडणुकांमुळे विवक्षित जिल्हा परिषदांचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष व त्यांच्या विषय समित्यांचे सभापती आणि विवक्षित पंचायत समित्यांचे सभापती व उप सभापतीपदांच्या) निवडणुका तात्पुरत्या पुढे ढकलणारे विधेयक २०२४ (ग्रामविकास विभाग)

- २) महाराष्ट्र नगर परिषदा, नगर पंचायती व औद्योगिक नागरी (सुधारणा) विधेयक २०२४ (नगर विकास विभाग) (अप्रत्यक्षपणे निवडलेल्या नगर पंचायतीच्या अध्यक्ष व उपाध्यक्षांचा पदावधी पाच वर्षे करणे)
- ३) श्री सिद्धीविनायक गणपती मंदिर विश्वस्तव्यवस्था (प्रभादेवी) (सुधारणा) विधेयक २०२४ (विधि व न्याय विभाग) (विश्वस्त समितीचा कार्यकाळ आणि समिती सदस्यांची संख्या वाढविणे)
- ४) महाराष्ट्र शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध (सुधारणा) विधेयक, २०२४ (सामान्य प्रशासन विभाग) (सर्वसाधारण बदलीसाठीचा कालावधी ३१ ऑगस्ट २०२४ पर्यंत वाढवण्याची तरतूद)
- ५) महाराष्ट्र धारण जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत व त्यांचे एकत्रीकरण करण्याबाबत (सुधारणा) विधेयक २०२४ (महसूल व वन विभाग) (जमिनीचे हस्तांतरण किंवा विभाजनाचे नियमाधीकरण करण्यास परवानगी देणे आणि नियमाधीकरण अधिमूल्य कमी करून बाजारमूल्याच्या ५ टक्के इतके निश्चित करणे)
- ६) महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठ (दुसरी सुधारणा) विधेयक २०२४ (कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नावीन्यता विभाग)
- ७) महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये (सुधारणा) विधेयक २०२४ (उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग) (वाचन संस्कृतीचा व ग्रंथालय चळवळीचा विकास करण्यासाठी अधिनियमाच्या विवक्षित कलमांमध्ये सुधारणा करण्याबाबत)
- ८) महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ (दुसरी सुधारणा) विधेयक २०२४ (उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग) (समूह विद्यापीठ घटित करण्याच्या तरतुदीमध्ये सुधारणा)
- ९) महाराष्ट्र खासगी विद्यापीठ (दुसरी सुधारणा) विधेयक २०२४ (उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग) (तीन नवीन खासगी विद्यापीठे स्थापन करण्याबाबत)
- १०) महाराष्ट्र प्राचीन स्मारके व पुराणवस्तुशास्त्रविषयक स्थळे व अवशेष (सुधारणा) विधेयक २०२४ (पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग) (अपराधांच्या शिक्षेत वाढ अधिनियमाच्या तरतुदीच्या उल्लंघनाबद्दल कडक शिक्षा व दंड वाढवण्याबाबत)
- ११) हैद्राबाद इनामे व रोख अनुदाने रद्द करण्याबाबत (सुधारणा) विधेयक २०२४ (महसूल व वन विभाग) (अनधिकृत हस्तांतरण नियमित करण्याबाबत)

- १२) महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर (सुधारणा) विधेयक २०२४ (वित्त विभाग)
- १३) महाराष्ट्र मुद्रांक (सुधारणा) विधेयक २०२४ (महसूल व वन विभाग)
- १४) महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (सुधारणा व विधीग्राहणीकरण) विधेयक २०२४ (वित्त विभाग)
- १५) महाराष्ट्र (तृतीय पुरवणी) विनियोजन विधेयक २०२४ (वित्त विभाग)
- १६) महाराष्ट्र राष्ट्रीय विधि विद्यापीठ (सुधारणा) विधेयक २०२४ (उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग)
- १७) महाराष्ट्र कारागृहे व सुधारसेवा विधेयक २०२४ (गृह विभाग)

संयुक्त समितीकडे प्रलंबित : (१) महाराष्ट्र विशेष जन सुरक्षा विधेयक २०२४ (गृह विभाग)

विधानसभेत प्रलंबित विधेयक : (१) महाराष्ट्र झाडे तोडण्याबाबत (नियमन) (सुधारणा) विधेयक २०२४. (महसूल व वन विभाग) (दंडाच्या कमाल मर्यादित वाढ)

विधानसभेमध्ये अंतिम आठवडा प्रस्तावावर चर्चा झाली. या सत्र काळात मला सर्वांचे मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले. या अधिवेशनाचा समारोप करताना मी मुख्यमंत्री, दोन्ही उपमुख्यमंत्री, सर्व मंत्री, तालिका सभाध्यक्ष, सर्व पक्षांचे गट नेते, मुख्य प्रतोद, प्रतोद, सर्व सन्माननीय सदस्य; तसेच विधानमंडळाचे अधिकारी, सुरक्षा विभागाचे, मंत्रालयाचे अधिकारी व कर्मचारी वर्ग; तसेच पत्रकार मित्र या सर्वांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल त्यांचे आभार मानतो.

- **अॅड. राहुल नार्वेकर, अध्यक्ष, विधानसभा**

नागपूरच्या हिवाळी अधिवेशनात विदर्भ-मराठवाड्याच्या सर्वांगीण विकासासाठी करण्यात येणाऱ्या उपाययोजनांसह सिंचन, उद्योग, नदीजोड प्रकल्प, पायाभूत सुविधांसारख्या क्षेत्रांबाबत घेण्यात आलेल्या निर्णयांचा लेखाजोखा आणि विकसित, समतोल, सर्वांगीण महाराष्ट्राचा आराखडा मांडण्यात आला आहे.

- **देवेंद्र फडणवीस, मुख्यमंत्री**

नागपूर हिवाळी अधिवेशनात २०२४-२०२५ वर्षाच्या ३५ हजार ७८८ कोटींच्या पुरवणी मागण्यांना मंजुरी देण्यात आली. अधिवेशनात कृषी, पदुम, उद्योग, उर्जा, सार्वजनिक बांधकाम, नगरविकास, सार्वजनिक आरोग्य, सामान्य प्रशासन, गृह, महसूल व वन, शालेय शिक्षण व क्रीडा, वित्त, जलसंपदा, विधि व न्याय, ग्राम विकास, अन्न नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य, नियोजन, गृहनिर्माण आदी विभागाच्या मागण्या मंजूर करण्यात आल्या.

- **अजित पवार, उपमुख्यमंत्री**

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

विधिमंडळाच्या हिवाळी अधिवेशनात मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी राज्यपाल महोदयांच्या अभिभाषणावरील अभिनंदन प्रस्तावास उत्तर दिले. यात त्यांनी महाराष्ट्राच्या विकासाची दिशा आणि दृष्टिकोन स्पष्ट करताना सरकारच्या वाटचालीबाबत पुढील ओळीतून आपली भूमिकाच मांडली...

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

सोबत राहू एकदिलाने,

घडवू महाराष्ट्र पुन्हा नव्याने,
समृद्धीचा वेग कुणी रोखणार नाही,
महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

उद्योग, गुंतवणूक येतेय जोमात,
बेरोजगारांना देऊ रोजगाराची साथ,
तरुणाईचं स्वप्न कधी भंगणार नाही,

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

रस्ते, पूल, रेल्वेचे धागे,

सुखदायी प्रवासाचे स्वप्न होईल जागे,
गतीला स्थगिती मिळणार नाही,

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

विकासाच्या स्वप्नांसोबत सेतू अटल,
मुंबईच्या वेगासाठी आहे कोस्टल,
मराठी माणसाचे स्वप्न भंगणार नाही,

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

जलयुक्त शिवार देईल नवजीवन,
नदीजोड प्रकल्प फुलवतील नंदनवन,
राज्यात दुष्काळ कुठे दिसणार नाही,

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

पाणंद रस्त्यांनी जोडू शेतशिवार,
आनंदाचा शिधा देईल आधार,

उपाशी पोटी कुणी झोपणार नाही,

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

लाडक्या बहिर्णीना मिळाला स्वाभिमान,

ज्येष्ठांना मोफत प्रवासातून सन्मान,

लाडक्या लेकी कधी दुःखी होणार नाही, अन्

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

असेल विरोधकांचे कमी संख्याबळ,

सारे टिकवून ठेवू लोकशाहीचे बळ,

कोणत्याही आमदाराचा मानसन्मान घटणार नाही,

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही...

संकलन : दत्तात्रय कोकरे, वरिष्ठ सहायक संचालक,

सागरकुमार कांबळे, सहायक संचालक,

एकनाथ पोवार, सहायक संचालक

विधिमंडळाच्या हिवाळी अधिवेशन १६ ते २१ डिसेंबर २०२४ दरम्यान संपन्न झाले. विधानपरिषदेचे या अधिवेशनातील कामकाज वेगळेपणाचे द्योतक ठरले. विधान परिषदेच्या कामकाजामध्ये दिवंगत सदस्यांच्या जीवनप्रवासाला सदस्यांनी दिलेला उजाळा, मा. राज्यपाल सी.पी.राधाकृष्णन यांनी मुंबई येथील विशेष अधिवेशनामध्ये दिलेल्या अभिभाषणावरील चर्चा, सभापती पदाची निवडणूक, सदस्य प्रा. राम शिंदे यांची सभापती पदी झालेली निवड, त्यांच्या कार्यकाळावर चर्चेतून केलेले अभिनंदन, सन २०२४-२५ या आर्थिक वर्षावरील पुरवणी मागण्यांवर झालेली चर्चा, नियम २५९ अन्वये विरोधकांनी ठेवलेल्या प्रस्तावावर झालेली चर्चा आणि नियम २६० अन्वये सत्ताधारी सदस्यांकडून मांडलेल्या प्रस्तावावर झालेली चर्चा या सर्व बाबी वैशिष्ट्यपूर्ण ठरल्या.

विधानपरिषद कामकाज प्रस्ताव, पुरवणी मागण्यांवर चर्चा

विधानपरिषदेच्या कामकाजाला १६ डिसेंबर रोजी दुपारी १२ वाजता 'वंदे मातरम्' व 'जय जय महाराष्ट्र माझा' राज्यगीताने सुरुवात केली. उपसभापती डॉ. निलम गोन्हे यावेळी पीठासीन अधिकारी होत्या. पहिल्या दिवशी नवीन विधानपरिषद सदस्य आणि मंत्री यांचा परिचय करून देण्यात आला. तसेच राज्याचे माजी राज्यपाल तथा कर्नाटक राज्याचे माजी मुख्यमंत्री एस.एम. कृष्णा यांच्या निधनाबद्दल शोकप्रस्ताव मांडण्यात आला. दिवंगत माजी विधान परिषद सदस्य दिनकरराव भाऊसाहेब जाधव यांच्या कार्यस्मृतींना शोकप्रस्तावातून उजाळा देण्यात आला. तसेच २० डिसेंबर रोजी माजी विधानपरिषद सदस्य विठ्ठलराव नारायणराव पाटील यांच्या निधनाबद्दल सभागृहात सभापतींनी शोकप्रस्ताव मांडत त्यांच्या जीवनकार्यावर प्रकाश टाकला.

नवनिर्वाचित मंत्री व सदस्यांचा परिचय

विधिमंडळाच्या हिवाळी अधिवेशनात विधानपरिषदेत मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी नवनिर्वाचित मंत्री, राज्यमंत्री व नवनिर्वाचित सदस्यांचा सभागृहाला परिचय करून दिला. तसेच नवीन विधान परिषद सदस्यांचा परिचयही मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी यावेळी करून दिला. यामध्ये भावना गवळी, प्रज्ञा सातव, परिणय फुके, योगेश टिळेकर या सदस्यांसह राज्यपाल नियुक्त सदस्य धर्मगुरू बाबूसिंग राठोड यांचा समावेश आहे.

प्रा. राम शिंदे यांची सभापतीपदी निवड

माजी सभापती रामराजे निंबाळकर यांचा कार्यकाळ संपल्यानंतर सभापतीपद रिक्त झाले होते. विधानपरिषदेत सभापतींच्या

निवडणुकीबाबत १७ डिसेंबर रोजी मा. राज्यपाल सी.पी. राधाकृष्णन यांच्या संदेशाचे वाचन करण्यात आले. तसेच सभापतींच्या निवडणूक कार्यक्रमाची घोषणा करण्यात आली. या कार्यक्रमानुसार सभापती पदासाठी १८ डिसेंबर २०२४ रोजी दुपारी १२ वाजेपर्यंत अर्ज करता येणार होते, तर १९ डिसेंबर रोजी सभापतीपदाची निवडणूक घेण्यात आली. विधानपरिषदेच्या सभापतीपदी प्रा. राम शिंदे यांच्या नावाचा प्रस्ताव सदस्य श्रीकांत भारतीय यांनी मांडला. सदस्य मनीषा कायंदे यांनी अनुमोदन दिले. सदस्य उमा खापरे यांनी दुसरा प्रस्ताव मांडला. त्याला सदस्य अमोल मिटकरी यांनी अनुमोदन दिले. तसेच तिसरा प्रस्ताव सदस्य शिवाजीराव गर्जे यांनी मांडला. या प्रस्तावावर सदस्य ज्ञानेश्वर म्हात्रे यांनी अनुमोदन दिले. एकमताने प्रा. राम शिंदे यांची विधानपरिषद सभापतीपदी निवड करण्यात आली. उपसभापती डॉ. नीलम गोन्हे यांनी प्रा. राम शिंदे यांचा परिचय करून दिला. मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे व उपमुख्यमंत्री अजित पवार, विरोधी पक्षनेते अंबादास दानवे यांनी प्रा. राम शिंदे यांना सभापतीच्या आसनावर नेऊन बसवले.

राज्यपाल यांच्या अभिभाषणावर चर्चा

मा. राज्यपाल सी. पी. राधाकृष्णन यांच्या ७ व ८ डिसेंबर २०२४ रोजी मुंबई येथे पार पडलेल्या विशेष अधिवेशनातील अभिभाषणावर परिषदेत चर्चा करण्यात आली. या चर्चेमध्ये विरोधी पक्षनेते अंबादास दानवे, सदस्य अमोल मिटकरी, मनीषा कायंदे, प्रवीण दरेकर, प्रसाद लाड, अभिजित वंजारी, इद्रिस नाईकवाडी, निरंजन डावखरे, एकनाथ खडसे, सचिन अहीर, सदाभाऊ खोत, जगन्नाथ अभ्यंकर यांनी सहभाग घेतला. अभिभाषणावर दोन्ही बाजूंच्या सदस्यांकडून साधक-बाधक चर्चा झाली. या अभिभाषणावरील चर्चेला उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे यांनी उत्तर दिले. महाराष्ट्राला सर्व आघाड्यांवर पहिल्या क्रमांकाचे राज्य करतानाच विकसित भारताला विकसित महाराष्ट्राची भक्कम जोड द्यायची आहे. गेली अडीच वर्षे महाराष्ट्राच्या कायापालटाला सुरुवात झाली असून आता आमचे एकत्रित मिशन आहे समृद्ध महाराष्ट्राचे. आता आम्ही तिप्पट वेगाने महाराष्ट्राला विकासमार्गावर नेऊ. महाराष्ट्र आता थांबणार नाही, अशी ग्वाही त्यांनी दिली.

पुरवणी मागण्या

विधानपरिषदेमध्ये सन २०२४-२५ च्या ३५ हजार ७८८ कोटी ४० लाख ५७ हजाराच्या पुरवणी मागण्यांना मंजुरी देण्यात आली. यामध्ये महसुली लेख्यावरील एकूण खर्च २० हजार २२६ कोटी ७४ लाख ७८ हजार आणि भांडवली लेख्यावरील एकूण खर्च १५ हजार ५६१ कोटी ६६ लाख ०९ हजार रुपयांच्या मागण्यांचा समावेश आहे. सभागृहात सामान्य प्रशासन, कृषी, पदुम, उद्योग, उर्जा, सार्वजनिक बांधकाम, नगरविकास, सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या मागण्यांवर सविस्तर चर्चा करण्यात आली. चर्चेमध्ये विरोधी पक्षनेते अंबादास दानवे, प्रसाद लाड, एकनाथ खडसे, अमोल मिटकरी, ज्ञानेश्वर म्हात्रे, हेमंत पाटील, शिवाजीराव गर्जे, अमित गोरखे, इद्रिस नाईकवाडी, निरंजन डावखरे, सुधाकर अडबाले, सुनील शिंदे व किशोर दराडे

यांनी सहभाग घेतला.

उपमुख्यमंत्री अजित पवार यांनी पुरवणी मागण्यांवरील चर्चेला उत्तर देताना सांगितले की, संबंधित विभागांच्या पुरवणी मागण्यांवरील चर्चेत सभागृहातील सदस्यांनी सहभाग घेतला. या सदस्यांनी उपस्थित केलेल्या प्रश्नांना संबंधित मंत्र्यांच्या माध्यमातून लेखी उत्तरे दिली जातील. सदस्यांनी उपस्थित केलेल्या मुद्यांची शहानिशा करून त्यासंदर्भात आवश्यक ती कार्यवाही केली जाईल.

प्रस्तावावरील चर्चा

विधानपरिषदेत विधान परिषद नियम २५९ अन्वये विरोधकांनी मांडलेल्या प्रस्तावावर चर्चा करण्यात आली. तसेच नियम २६० अन्वये सत्ताध्यांच्यांकडून प्रस्ताव मांडण्यात आला. यामध्ये २५९ अन्वये उपस्थित प्रस्तावावरील चर्चेमध्ये विरोधी पक्षनेते अंबादास दानवेंसह एकनाथ खडसे, जगन्नाथ अभ्यंकर, सुनील शिंदे यांनी सहभाग घेतला, तर नियम २६० अन्वये मांडण्यात आलेल्या प्रस्तावावर प्रवीण दरेकर, प्रसाद लाड, हेमंत पाटील, अमित गोरखे, शिवाजीराव गर्जे यांनी चर्चेत सहभाग घेतला. या दोन्ही प्रस्तावावरील चर्चेला उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे यांनी उत्तर दिले.

उपमुख्यमंत्री श्री. शिंदे यांनी विकास आणि कल्याणकारी योजनांना कितीतरी अधिक पटीने वेग देतानाच विदर्भ आणि मराठवाड्यासारख्या औद्योगिकदृष्ट्या मागास भागांमध्ये उद्योग, रोजगार यासोबतच सिंचनाच्या सुविधा वाढवल्या असून राज्याला प्रगत आणि समृद्ध करण्यासाठी आमचे सरकार अहोरात्र काम करेल, अशी ग्वाही दिली.

असे झाले कामकाज

विधानपरिषदेमध्ये एकूण ६ बैठका झाल्या, तर प्रत्यक्षात कामकाज ३६ तास, तर रोजचे सरासरी काम ६ तास झाले. महाराष्ट्र विधानपरिषद नियम ९३ अन्वये २४ सूचना प्राप्त झाल्या. त्यापैकी १२ सूचना स्वीकृत करण्यात आल्या. सभागृहाच्या पटलावर एकूण ११ निवेदने ठेवण्यात आली. महाराष्ट्र विधानपरिषद नियम २६० अन्वये प्राप्त एका प्रस्तावावर चर्चा झाली, तर एक शासकीय ठराव घेण्यात आला.

विशेष उल्लेखाच्या १४३ सूचना प्राप्त झाल्या असून पटलावर ९६ सूचना ठेवण्यात आल्या. तसेच ९२ औचित्याचे मुद्दे मांडण्यात आले. त्यापैकी ६६ मुद्दे पटलावर ठेवण्यात आले. विधानपरिषदेने पुनर्स्थापित केलेली विधेयकांची संख्या चार आहे, तर संमत केलेल्या विधेयकांची संख्यादेखील चार आहे. विधानसभेकडे शिफारशीशिवाय परत पाठवण्यात आलेल्या विधेयकांची संख्या चार असून संयुक्त समितीकडे पाठवलेले विधानसभा विधेयक एक आहे. सभागृहात सदस्यांची जास्तीत जास्त उपस्थिती ८७.७६ टक्के, कमीत कमी उपस्थिती ५३.१९ टक्के आणि एकूण सरासरी उपस्थिती ७९.३० टक्के आहे.

संकलन : निलेश तायडे, सहायक संचालक, राजू धोत्रे, सहायक संचालक

मंत्रिमंडळ

अ.क्र.	मंत्र्यांची नावे	विभाग किंवा त्यांचे भाग
१.	श्री. देवेंद्र सरिता गंगाधरराव फडणवीस, मुख्यमंत्री	गृह, ऊर्जा (अपारंपरिक ऊर्जा वगळून), विधि व न्याय, सामान्य प्रशासन, माहिती व जनसंपर्क (आणि इतर कोणत्याही मंत्र्यांना विवक्षितपणे नेमून न दिलेले विभाग किंवा विषय)
२.	श्री. एकनाथ गंगुबाई संभाजी शिंदे, उपमुख्यमंत्री	नगरविकास, गृहनिर्माण, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम)
३.	श्री. अजित आशाताई अनंतराव पवार, उपमुख्यमंत्री	वित्त व नियोजन, राज्य उत्पादन शुल्क
४.	श्री. चंद्रशेखर प्रभावती कृष्णराव बावनकुळे	महसूल
५.	श्री. राधाकृष्ण सिंधूताई एकनाथराव विखे-पाटील	जलसंपदा (गोदावरी व कृष्णा खोरे विकास महामंडळ)
६.	श्री. हसन सकिना मियालाल मुश्रीफ	वैद्यकीय शिक्षण
७.	श्री. चंद्रकांत (दादा) सरस्वती बच्चू पाटील	उच्च व तंत्रशिक्षण, संसदीय कार्य
८.	श्री. गिरीश गीता दत्तात्रय महाजन	जलसंपदा (विदर्भ, तापी व कोकण खोरे विकास महामंडळ), आपत्ती व्यवस्थापन
९.	श्री. गणेश सुभद्रा रामचंद्र नाईक	वने
१०.	श्री. गुलाबराव रेवाबाई रघुनाथ पाटील	पाणीपुरवठा व स्वच्छता
११.	श्री. दादाजी रेश्माबाई दगडू भुसे	शालेय शिक्षण
१२.	श्री. संजय प्रमिला दुलिचंद राठोड	मृदू व जलसंधारण
१३.	श्री. धनजंय रुक्मिणी पंडितराव मुंडे	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण
१४.	श्री. मंगलप्रभात प्रेमकंवर गुमनमल लोढा	कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नावीन्यता
१५.	श्री. उदय स्वरूपा रवींद्र सामंत	उद्योग, मराठी भाषा
१६.	श्री. जयकुमार नयनकुवर जितेंद्रसिंह रावल	पणन, राजशिष्टाचार
१७.	श्रीमती पंकजा प्रज्ञा गोपीनाथ मुंडे	पर्यावरण व वातावरणीय बदल, पशुसंवर्धन
१८.	श्री. अतुल लीलावती मोरेश्वर सावे	इतर मागास बहुजन कल्याण, दुग्धविकास, अपारंपरिक ऊर्जा
१९.	डॉ. अशोक जनाबाई रामाजी ऊईके	आदिवासी विकास
२०.	श्री. शंभूराज विजयादेवी शिवाजीराव देसाई	पर्यटन, खनिकर्म, माजी सैनिक कल्याण
२१.	अॅड. आशिष मिनल बाबाजी शेलार	माहिती तंत्रज्ञान, सांस्कृतिक कार्य
२२.	श्री. दत्तात्रय गिरीजाबाई विठोबा भरणे	क्रीडा व युवक कल्याण, अल्पसंख्याक विकास व औकाफ
२३.	कु. आदिती वरदा सुनील तटकरे	महिला व बालविकास

अ.क्र.	मंत्र्यांची नावे	विभाग किंवा त्यांचे भाग
२४.	श्री. शिवेंद्रसिंह अरुणाराजे अभयसिंहराजे भोसले	सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम वगळून)
२५.	अॅड. माणिकराव सरस्वती शिवाजी कोकाटे	कृषी
२६.	श्री. जयकुमार कमल भगवानराव गोरे	ग्रामविकास व पंचायत राज
२७.	श्री. नरहरी सावित्रीबाई सीताराम झिरवाळ	अन्न व औषध प्रशासन, विशेष साहाय्य
२८.	श्री. संजय सुशीला वामन सावकारे	वसोद्योग
२९.	श्री. संजय शकुंतला पांडुरंग शिरसाट	सामाजिक न्याय
३०.	श्री. प्रताप इंदिराबाई बाबुराव सरनाईक	परिवहन
३१.	श्री. भरत विठाबाई मारुती गोगावले	रोजगार हमी योजना, फलोत्पादन, खारभूमी विकास
३२.	श्री. मकरंद सुमन लक्ष्मणराव जाधव (पाटील)	मदत व पुनर्वसन
३३.	श्री. नितेश नीलम नारायण राणे	मत्स्यव्यवसाय व बंदरे
३४.	श्री. आकाश सुनीता पांडुरंग फुंडकर	कामगार
३५.	श्री. बाबासाहेब शांताबाई मोहनराव पाटील	सहकार
३६.	श्री. प्रकाश सुशीला आनंदराव आंबिटकर	सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण

राज्यमंत्री

अ.क्र.	मंत्र्यांची नावे	विभाग किंवा त्यांचे भाग
१	अॅड. आशिष उमादेवी नंदकिशोर जयस्वाल	वित्त, नियोजन, कृषी, मदत व पुनर्वसन, विधि व न्याय, कामगार
२	श्रीमती माधुरी मीरा सतीश मिसाळ	नगर विकास, परिवहन, सामाजिक न्याय, वैद्यकीय शिक्षण, अल्पसंख्याक विकास व औकाफ
३	डॉ. पंकज कांचन राजेश भोयर	गृह (ग्रामीण), गृहनिर्माण, शालेय शिक्षण, सहकार, खनिकर्म
४	श्रीमती मेघना दीपक साकोरे-बोर्डेकर	सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण, पाणीपुरवठा व स्वच्छता, ऊर्जा, महिला व बालविकास, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम)
५	श्री. इंद्रनील अनिता मनोहर नाईक	उद्योग, सार्वजनिक बांधकाम (सार्वजनिक उपक्रम वगळून), उच्च व तंत्रशिक्षण, आदिवासी विकास, पर्यटन, मृद् व जलसंधारण
६	श्री. योगेश ज्योती रामदास कदम	गृह (शहरे), महसूल, ग्रामविकास व पंचायत राज, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण, अन्न व औषध प्रशासन

(संदर्भ : महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग एक-मध्य उप विभाग, दिनांक २१ डिसेंबर २०२४)

महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक २०२४ मध्ये २८८ मतदारसंघात विजयी उमेदवारांची यादी देत आहोत. हे विजयी उमेदवार त्यांच्या मतदारसंघाचे प्रतिनिधित्व विधानसभेत करणार आहेत. या निवडणुकीत भारतीय जनता पक्ष १३२ जागा, शिवसेना ५७ जागा, राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष ४१ जागा, भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस १६ जागा, शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे गट) २० जागा, राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार गट) १० जागा, इतर पक्ष आणि अपक्ष मिळून १२ जागा मिळाल्या आहेत.

विधानसभा सदस्य

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
१.	अक्कलकुवा (अ.ज.जा.)	आमश्या फुलजी पाडवी	शिवसेना
२.	शहादा (अ.ज.जा.)	राजेश उदेसिंग पाडवी	भारतीय जनता पक्ष
३.	नंदुरबार (अ.ज.जा.)	डॉ. विजयकुमार कृष्णराव गावित	भारतीय जनता पक्ष
४.	नवापूर (अ.ज.जा.)	शिरीषकुमार सुरूपसिंग नाईक	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
५.	साक्री (अ.ज.जा.)	मंजुळा तुळशीराम गावित	शिवसेना
६.	धुळे ग्रामीण	राघवेंद्र (रामदादा) मनोहर पाटील	भारतीय जनता पक्ष
७.	धुळे शहर	अग्रवाल अनुपभैया ओमप्रकाश	भारतीय जनता पक्ष
८.	शिंदखेडा	जयकुमार जितेंद्रसिंह रावल	भारतीय जनता पक्ष
९.	शिरपूर (अ.ज.जा.)	काशिराम वेचान पावरा	भारतीय जनता पक्ष
१०.	चोपडा (अ.ज.जा.)	चंद्रकांत बळीराम सोनवणे	शिवसेना
११.	रावेर	अमोल हरिभाऊ जावळे	भारतीय जनता पक्ष
१२.	भुसावळ (अ.जा.)	सावकारे संजय वामन	भारतीय जनता पक्ष
१३.	जळगाव शहर	सुरेश दामु भोले (राजु मामा)	भारतीय जनता पक्ष
१४.	जळगाव ग्रामीण	गुलाबराव रघुनाथ पाटील	शिवसेना
१५.	अमळनेर	अनिल भाईदास पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१६.	एरंडोल	अमोल चिमणराव पाटील	शिवसेना
१७.	चाळीसगांव	मंगेश रमेश चव्हाण	भारतीय जनता पक्ष
१८.	पाचोरा	किशोर आप्पा पाटील	शिवसेना
१९.	जामनेर	गिरीश दत्तात्रय महाजन	भारतीय जनता पक्ष
२०.	मुक्ताईनगर	चंद्रकांत निंबा पाटील	शिवसेना
२१.	मलकापूर	चैनसुख मदनलाल संचेती	भारतीय जनता पक्ष
२२.	बुलडाणा	गायकवाड संजय रामभाऊ	शिवसेना
२३.	चिखली	श्वेता विद्याधर महाले	भारतीय जनता पक्ष
२४.	शिंदखेड राजा	कायंदे मनोज देवानंद	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२५.	मेहकर (अ.जा.)	खरात सिद्धार्थ रामभाऊ	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
२६.	खामगाव	आकाश पांडुरंग फुंडकर	भारतीय जनता पक्ष

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
२७.	जळगाव (जामोद)	कुटे संजय श्रीराम	भारतीय जनता पक्ष
२८.	आकोट	प्रकाश गुणवंत भारसाकळे	भारतीय जनता पक्ष
२९.	बाळापूर	नितीन भिकनराव देशमुख	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
३०.	अकोला पश्चिम	साजिद खान पठान	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
३१.	अकोला पूर्व	रणधीर प्रल्हादराव सावरकर	भारतीय जनता पक्ष
३२.	मूर्तिजापूर (अ.जा.)	हरीश मारोतीआप्पा पिंपळे	भारतीय जनता पक्ष
३३.	रिसोड	अमित सुभाषराव झनक	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
३४.	वाशिम (अ.जा.)	श्याम रामचरण खोडे	भारतीय जनता पक्ष
३५.	करंजा	सई प्रकाश डहाके	भारतीय जनता पक्ष
३६.	धामणगाव रेल्वे	अडसड प्रताप अरुणभाऊ	भारतीय जनता पक्ष
३७.	वडनेरा	रवी गंगाधर राणा	राष्ट्रीय युवा स्वाभिमान पार्टी
३८.	अमरावती	सुलभा संजय खोडके	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
३९.	तिवसा	राजेश श्रीरामजी वानखडे	भारतीय जनता पक्ष
४०.	दर्यापूर (अ.जा.)	गजानन मोतीराम लवटे	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
४१.	मेळघाट (अ.ज.जा.)	केवलराम तुळशीराम काळे	भारतीय जनता पक्ष
४२.	अचलपूर	प्रवीण वसंतराव तायडे	भारतीय जनता पक्ष
४३.	मोर्शी	उमेश ऊर्फ चंदु आत्मारामजी यावलकर	भारतीय जनता पक्ष
४४.	आर्वी	सुमित वानखेडे	भारतीय जनता पक्ष
४५.	देवळी	राजेश भाऊराव बकाने	भारतीय जनता पक्ष
४६.	हिंगणघाट	समीर त्र्यंबकराव कुणावार	भारतीय जनता पक्ष
४७.	वर्धा	डॉ. पंकज राजेश भोयर	भारतीय जनता पक्ष
४८.	काटोल	चरणसिंग बाबुलालजी ठाकूर	भारतीय जनता पक्ष
४९.	सावनेर	डॉ. आशिषराव देशमुख	भारतीय जनता पक्ष
५०.	हिंगणा	समीर दत्तात्रय मेघे	भारतीय जनता पक्ष
५१.	उमरेड (अ.जा.)	संजय नारायणराव मेश्राम	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
५२.	नागपूर दक्षिण पश्चिम	देवेद्र गंगाधर फडणवीस	भारतीय जनता पक्ष
५३.	नागपूर दक्षिण	मोहन गोपालराव मते	भारतीय जनता पक्ष
५४.	नागपूर पूर्व	खोपडे कृष्णा पंचम	भारतीय जनता पक्ष
५५.	नागपूर मध्य	दटके प्रवीण प्रभाकरराव	भारतीय जनता पक्ष
५६.	नागपूर पश्चिम	विकास पांडुरंग ठाकरे	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
५७.	नागपूर उत्तर (अ.जा.)	डॉ. नितीन काशीनाथ राऊत	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
५८.	कामठी	चंद्रशेखर कृष्णराव बावनकुळे	भारतीय जनता पक्ष
५९.	रामटेक	आशिष नंदकिशोर जयस्वाल (वकील)	शिवसेना
६०.	तुमसर	कारेमोरे राजु माणिकराव	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
६१.	भंडारा (अ.जा.)	भोंडेकर नरेंद्र भोजराज	शिवसेना
६२.	साकोली	नानाभाऊ फाल्गुनराव पटोले	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
६३.	अर्जुनी-मोरगाव (अ.जा.)	बडोले राजकुमार सुदाम	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
६४.	तिरोडा	विजय भरतलाल रहांगडाले	भारतीय जनता पक्ष
६५.	गोंदिया	अग्रवाल विनोद संतोष	भारतीय जनता पक्ष
६६.	आमगाव (अ.ज.जा.)	संजय पुराम	भारतीय जनता पक्ष
६७.	आरमोरी (अ.ज.जा.)	रामदास मलुजी मसराम	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
६८.	गडचिरोली (अ.ज.जा.)	डॉ. मिलिंद रामजी नरोटे	भारतीय जनता पक्ष
६९.	अहेरी (अ.ज.जा.)	अत्राम धर्मरावबाबा भगवंतराव	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
७०.	राजूरा	देवराव विठोबा भोंगले	भारतीय जनता पक्ष
७१.	चंद्रपूर (अ.जा.)	जोरगेवार किशोर गजानन	भारतीय जनता पक्ष
७२.	बल्लारपूर	मुनगंटीवार सुधीर सच्चिदानंद	भारतीय जनता पक्ष
७३.	ब्रम्हपुरी	विजय नामदेवराव वडेटीवार	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
७४.	चिमूर	बंटी भांगडिया	भारतीय जनता पक्ष
७५.	वरोरा	करण संजय देवतळे	भारतीय जनता पक्ष
७६.	वणी	देरकर संजय निलकंठराव	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
७७.	राळेगाव (अ.ज.जा.)	प्रो. डॉ. अशोक रामाजी वुईके	भारतीय जनता पक्ष
७८.	यवतमाळ	अनिल ऊर्फ बाळासाहेब शंकरराव मांगुलकर	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
७९.	दिग्रस	राठोड संजय दुलिचंद	शिवसेना
८०.	आर्णी (अ.ज.जा.)	राजु नारायण तोडसाम	भारतीय जनता पक्ष
८१.	पुसद	इंद्रनील मनोहर नाईक	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
८२.	उमरखेड (अ.जा.)	किसन मारोती वानखेडे	भारतीय जनता पक्ष
८३.	किनवट	भीमराव रामजी केराम	भारतीय जनता पक्ष
८४.	हदगाव	कोहलीकर बाबुराव कदम	शिवसेना
८५.	भोकर	चव्हाण श्रीजया अशोकराव	भारतीय जनता पक्ष
८६.	नांदेड उत्तर	बालाजी देविदासराव कल्याणकर	शिवसेना
८७.	नांदेड दक्षिण	आनंद शंकर तिडके	शिवसेना
८८.	लोहा	प्रतापराव पाटील चिखलीकर	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
८९.	नायगाव	राजेश संभाजीराव पवार	भारतीय जनता पक्ष
९०.	देगलुर (अ.जा.)	अंतापूरकर जितेश रावसाहेब	भारतीय जनता पक्ष
९१.	मुखेड	तुषार गोविंदराव राठोड	भारतीय जनता पक्ष
९२.	वसमत	चंद्रकांत ऊर्फ राजुभैया रमाकांत नवघरे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
९३.	कळमनुरी	बांगर संतोष लक्ष्मणराव	शिवसेना

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
९४.	हिंगोली	मुटकुळे तान्हाजी सखारामजी	भारतीय जनता पक्ष
९५.	जितूर	बोर्डीकर मेघना दीपक साकोरे	भारतीय जनता पक्ष
९६.	परभणी	डॉ. राहुल वेदप्रकाश पाटील	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
९७.	गंगाखेड	गुट्टे रत्नाकर माणिकराव	राष्ट्रीय समाज पक्ष
९८.	पाथरी	राजेश उत्तमराव विटेकर	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
९९.	परतूर	बबनराव दत्तात्रय यादव (लोणीकर)	भारतीय जनता पक्ष
१००.	घनसावंगी	उधाण हिकमत बळीराम	शिवसेना
१०१.	जालना	अर्जुन पंडितराव खोतकर	शिवसेना
१०२.	बदनापूर (अ.जा.)	कुचे नारायण तिलकचंद	भारतीय जनता पक्ष
१०३.	भोकरदन	दानवे संतोष रावसाहेब	भारतीय जनता पक्ष
१०४.	सिद्धोड	अब्दुल सत्तार	शिवसेना
१०५.	कन्नड	रंजनाताई (संजना) हर्षवर्धन जाधव	शिवसेना
१०६.	फुलंब्री	अनुराधा अतुल चव्हाण	भारतीय जनता पक्ष
१०७.	औरंगाबाद मध्य	जयस्वाल प्रदीप शिवनारायण	शिवसेना
१०८.	औरंगाबाद पश्चिम (अ.जा.)	संजय पांडुरंग शिरसाट	शिवसेना
१०९.	औरंगाबाद पूर्व	अतुल मोरेश्वर सावे	भारतीय जनता पक्ष
११०.	पैठण	भुमरे विलास संदीपानराव	शिवसेना
१११.	गंगापूर	बंब प्रशांत बन्सीलाल	भारतीय जनता पक्ष
११२.	वैजापूर	बोरनारे (सर) रमेश नानासाहेब	शिवसेना
११३.	नांदगाव	सुहास (आण्णा) द्वारकानाथ कांदे	शिवसेना
११४.	मालेगाव मध्य	मुफ्ती मोहम्मद इस्माईल अब्दुल खलिक	ऑल इंडिया मजलिस-ए-इत्तेहादुल मुस्लिमीन
११५.	मालेगाव बाहरी	दादाजी दगडू भुसे	शिवसेना
११६.	बागलाण (अ.ज.जा.)	दिलीप मंगलु बोरसे	भारतीय जनता पक्ष
११७.	कळवण (अ.ज.जा.)	नितीनभाऊ अर्जुन (ए.टी.) पवार	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
११८.	चांदवड	डॉ. आहेर राहुल दौलतराव	भारतीय जनता पक्ष
११९.	येवला	छगन भुजबळ	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१२०.	सित्रर	अॅड. कोकाटे माणिकराव शिवाजी	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१२१.	निफाड	बनकर दिलीपराव शंकरराव	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१२२.	दिंडोरी (अ.ज.जा.)	नरहरी सीताराम झिरवाळ	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१२३.	नाशिक पूर्व	अॅड. राहुल उत्तमराव ढिकले	भारतीय जनता पक्ष
१२४.	नाशिक मध्य	देवयानी सुहास फरांदे	भारतीय जनता पक्ष
१२५.	नाशिक पश्चिम	हिरे सीमा महेश	भारतीय जनता पक्ष
१२६.	देवळाली (अ.जा.)	अहिरे सरोज बाबुलाल	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
१२७.	इगतपुरी (अ.ज.जा.)	खोसकर हिरामण भिका	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१२८.	डहाणू (अ.ज.जा.)	विनोद भिवा निकोले	कम्युनिस्ट पार्टी ऑफ इंडिया (मार्क्ससिस्ट)
१२९.	विक्रमगड (अ.ज.जा.)	भोये हरिशंकर सखाराम	भारतीय जनता पक्ष
१३०.	पालघर (अ.ज.जा.)	गावीत राजेंद्र घेड्या	शिवसेना
१३१.	बोईसर (अ.ज.जा.)	विलास सुकूर तरे	शिवसेना
१३२.	नालासोपारा	राजन बाळकृष्ण नाईक	भारतीय जनता पक्ष
१३३.	वसई	स्नेहा दुबे पंडित	शिवसेना
१३४.	भिवंडी ग्रामीण (अ.ज.जा.)	शांताराम तुकाराम मोरे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१३५.	शहापूर (अ.ज.जा.)	दौलत भिका दरोडा	भारतीय जनता पक्ष
१३६.	भिवंडी पश्चिम	चौघुले महेश प्रभाकर	भारतीय जनता पक्ष
१३७.	भिवंडी पूर्व	रईस कासम शेख	समाजवादी पक्ष
१३८.	कल्याण पश्चिम	विश्वनाथ आत्माराम भोईर	शिवसेना
१३९.	मुरबाड	किसन शंकर कथोरे	भारतीय जनता पक्ष
१४०.	अंबरनाथ (अ.जा.)	डॉ. बालाजी प्रल्हाद किणीकर	शिवसेना
१४१.	उल्हासनगर	आयलानी कुमार उत्तमचंद	भारतीय जनता पक्ष
१४२.	कल्याण पूर्व	सुलभा गणपत गायकवाड	भारतीय जनता पक्ष
१४३.	डोंबिवली	चव्हाण रवींद्र दत्तात्रय	भारतीय जनता पक्ष
१४४.	कल्याण ग्रामीण	राजेश गोर्वधन मोरे	शिवसेना
१४५.	मीरा भाईंदर	नरेंद्र मेहता	भारतीय जनता पक्ष
१४६.	ओवळा-माजिवाडा	प्रताप बाबुराव सरनाईक	शिवसेना
१४७.	कोपरी-पाचपाखाडी	एकनाथ संभाजी शिंदे	शिवसेना
१४८.	ठाणे	संजय मुकुंद केळकर	भारतीय जनता पक्ष
१४९.	मुंब्रा-कळवा	आव्हाड जितेंद्र सतीश	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
१५०.	ऐरोली	गणेश रामचंद्र नाईक	भारतीय जनता पक्ष
१५१.	बेलापूर	मंदा विजय म्हात्रे	भारतीय जनता पक्ष
१५२.	बोरिवली	संजय उपाध्याय	भारतीय जनता पक्ष
१५३.	दहिसर	चौधरी मनीषा अशोक	भारतीय जनता पक्ष
१५४.	मागाठाणे	प्रकाश सुर्वे	शिवसेना
१५५.	मुलूंड	मिहिर कोटेचा	भारतीय जनता पक्ष
१५६.	विक्रोळी	सुनील राजाराम राऊत	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१५७.	भांडुप पश्चिम	अशोक धर्मराज पाटील	शिवसेना
१५८.	जोगेश्वरी पूर्व	अनंत (बाला) बी. नर	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१५९.	दिंडोशी	सुनील वामन प्रभू	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
१६०.	कांदिवली पूर्व	अतुल भातखळकर	भारतीय जनता पक्ष
१६१.	चारकोप	योगेश सागर	भारतीय जनता पक्ष
१६२.	मालाड पश्चिम	अस्लम रमजानअली शेख	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
१६३.	गोरेगाव	विद्या ठाकूर	भारतीय जनता पक्ष
१६४.	वर्सोवा	हारून खान	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१६५.	अंधेरी पश्चिम	अमित भास्कर साटम	भारतीय जनता पक्ष
१६६.	अंधेरी पूर्व	मुर्जी पटेल (काका)	शिवसेना
१६७.	विलेपार्ले	अळवणी पराग	भारतीय जनता पक्ष
१६८.	चांदिवली	दिलीप भाऊसाहेब लांडे	शिवसेना
१६९.	घाटकोपर पश्चिम	राम कदम	भारतीय जनता पक्ष
१७०.	घाटकोपर पूर्व	पराग शाह	भारतीय जनता पक्ष
१७१.	मानखुर्द शिवाजी नगर	अबु आसीम आझमी	समाजवादी पक्ष
१७२.	अणुशक्ती नगर	सना मलिक	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१७३.	चेंबूर	तुकाराम रामकृष्ण काटे	शिवसेना
१७४.	कुर्ला (अ.जा.)	कुडाळकर मंगेश	शिवसेना
१७५.	कलिना	संजय गोविंद पोतनीस	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१७६.	वांद्रे पूर्व	वरुण सतीश सरदेसाई	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१७७.	वांद्रे पश्चिम	अॅड. आशिष शेलार	भारतीय जनता पक्ष
१७८.	धारावी (अ.जा.)	डॉ. गायकवाड ज्योती एकनाथ	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
१७९.	सायन कोळीवाडा	कॅप्टन आर. तमिल सेल्वन	भारतीय जनता पक्ष
१८०.	वडाळा	कालिदास निळकंठ कोळंबकर	भारतीय जनता पक्ष
१८१.	माहीम	महेश बळीराम सावंत	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१८२.	वरळी	आदित्य उद्धव ठाकरे	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१८३.	शिवडी	अजय विनायक चौधरी	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१८४.	भायखळा	मनोज पांडुरंग जामसुतकर	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१८५.	मलबार हिल	मंगल प्रभात लोढा	भारतीय जनता पक्ष
१८६.	मुंबादेवी	अमिन पटेल	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
१८७.	कुलाबा	अॅड. राहुल सुरेश नार्वेकर	भारतीय जनता पक्ष
१८८.	पनवेल	प्रशांत रामशेठ ठाकूर	भारतीय जनता पक्ष
१८९.	कर्जत	थोरवे महेंद्र सदाशिव	शिवसेना
१९०.	उरण	महेश बालदी	भारतीय जनता पक्ष
१९१.	पेण	रविशेठ पाटील	भारतीय जनता पक्ष
१९२.	अलिबाग	महेंद्र हरी दळवी	शिवसेना

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
१९३.	श्रीवर्धन	आदिती सुनील तटकरे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१९४	महाड	गोगावले भरत मारुती	शिवसेना
१९५.	जुन्नर	शरददादा भिमाजी सोनवणे	अपक्ष
१९६.	आंबेगाव	दिलीप दत्तात्रय वळसे पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१९७.	खेड आळंदी	बाबाजी रामचंद्र काळे	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
१९८.	शिरूर	ज्ञानेश्वर ऊर्फ माऊली आबा कटके	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
१९९.	दौंड	कुल राहुल सुभाषराव	भारतीय जनता पक्ष
२००.	इंदापूर	दत्तात्रय विठोबा भरणे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२०१.	बारामती	अजित अनंतराव पवार	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२०२.	पुरंदर	विजयबापू शिवतारे	शिवसेना
२०३.	भोर	शंकर हिरामण मांडेकर	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२०४.	मावळ	सुनील शंकरराव शेळके	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२०५.	चिंचवड	जगताप शंकर पांडुरंग	भारतीय जनता पक्ष
२०६.	पिंपरी (अ.जा.)	अण्णा दादू बनसोडे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२०७.	भोसरी	महेश (दादा) किसन लांडगे	भारतीय जनता पक्ष
२०८.	वडगाव शेरी	बापूसाहेब तुकाराम पाठारे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२०९.	शिवाजी नगर	सिध्दार्थ अनिल शिरोळे	भारतीय जनता पक्ष
२१०.	कोथरुड	चंद्रकांत (दादा) बच्चू पाटील	भारतीय जनता पक्ष
२११.	खडकवासला	भिमराव (अण्णा) धोंडीबा तापकीर	भारतीय जनता पक्ष
२१२.	पर्वती	माधुरी सतीश मिसाळ	भारतीय जनता पक्ष
२१३.	हडपसर	चेतन विठ्ठल तुपे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२१४.	पुणे छावनी (अ.जा.)	कांबळे सुनील ज्ञानदेव	भारतीय जनता पक्ष
२१५.	कसबा पेठ	हेमंत नारायण रासने	भारतीय जनता पक्ष
२१६.	अकोले (अ.ज.जा.)	डॉ. किरण यमाजी लहामटे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२१७.	संगमनेर	अमोल धोंडिबा खताळ	शिवसेना
२१८.	शिर्डी	विखे-पाटील राधाकृष्ण एकनाथराव	भारतीय जनता पक्ष
२१९.	कोपरगाव	आशुतोष अशोकराव काळे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२२०.	श्रीरामपूर (अ.जा.)	ओगले हेमंत भुजंगराव	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
२२१.	नेवासा	विठ्ठल वकिलराव लंघे	शिवसेना
२२२.	शेवगाव	मोनिका राजीव राजळे	भारतीय जनता पक्ष
२२३.	राहुरी	कर्डिले शिवाजी भानुदास	भारतीय जनता पक्ष
२२४.	पारनेर	काशिनाथ महादू दाते सर	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२२५.	अहमदनगर शहर	संग्राम अरुणकाका जगताप	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
२२६.	श्रीगोंदा	पाचपुते विक्रम बबनराव	भारतीय जनता पक्ष
२२७.	कर्जत जामखेड	रोहित पवार	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२२८.	गेवराई	विजयसिंह शिवाजीराव पंडित	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२२९.	माजलगांव	प्रकाश (दादा) सुंदरराव सोळंके	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२३०.	बीड	संदीप रवींद्र क्षीरसागर	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२३१.	आष्टी	धस सुरेश रामचंद्र	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२३२.	केज (अ.जा.)	नमिता अक्षय मुंदडा	भारतीय जनता पक्ष
२३३.	परळी	धनंजय पंडितराव मुंडे	भारतीय जनता पक्ष
२३४.	लातूर ग्रामीण	रमेश काशिराम कराड	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२३५.	लातूर शहर	अमित विलासराव देशमुख	भारतीय जनता पक्ष
२३६.	अहमदपूर	बाबासाहेब मोहनराव पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२३७.	उदगीर (अ.जा.)	संजय बाबुराव बनसोडे	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२३८.	निलंगा	निलंगेकर संभाजी दिलीपराव पाटील	भारतीय जनता पक्ष
२३९.	औसा	अभिमन्यू दत्तात्रय पवार	भारतीय जनता पक्ष
२४०.	उमरगा (अ.जा.)	प्रवीण वीरभद्राय्या स्वामी (सर)	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
२४१.	तुळजापूर	राणाजगजितसिंह पद्मसिंह पाटील	भारतीय जनता पक्ष
२४२.	उस्मानाबाद	कैलास बाळासाहेब घाडगे पाटील	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
२४३.	परंडा	प्रा. डॉ. तानाजी जयवंत सावंत	शिवसेना
२४४.	करमाळा	नारायण (आबा) गोविंदराव पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२४५.	माढा	अभिजीत धनंजय पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२४६.	बार्शी	दिलीप गंगाधर सोपल	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
२४७.	मोहोळ (अ.जा.)	खरे राजु ज्ञानु	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२४८.	सोलापूर शहर उत्तर	देशमुख विजय सिद्रामप्पा	भारतीय जनता पक्ष
२४९.	सोलापूर शहर मध्य	देवेंद्र राजेश कोठे	भारतीय जनता पक्ष
२५०.	अक्कलकोट	कल्याणशेट्टी सचिन पंचप्पा	भारतीय जनता पक्ष
२५१.	सोलापूर दक्षिण	देशमुख सुभाष सुरेशचंद्र	भारतीय जनता पक्ष
२५२.	पंढरपूर	आवताडे समाधान महादेव	भारतीय जनता पक्ष
२५३.	सांगोला	डॉ. बाबासाहेब अण्णासाहेब देशमुख	पीजैन्ट्स अॅण्ड वर्कर्स पार्टी ऑफ इंडिया
२५४.	माळशिरस (अ.जा.)	उत्तमराव शिवदास जानकर	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२५५.	फलटण (अ.जा.)	सचिन पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२५६.	वाई	मकरंद लक्ष्मणराव जाधव (पाटील)	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२५७.	कोरेगाव	महेश संभाजीराजे शिंदे	शिवसेना
२५८.	माण	जयकुमार भगवानराव गोरे	भारतीय जनता पक्ष

मतदारसंघ क्रमांक	मतदारसंघाचे नाव	विजयी उमेदवार	पक्ष
२५९.	कराड उत्तर	मनोज भिमराव घोरपडे	भारतीय जनता पक्ष
२६०.	कराड दक्षिण	डॉ. अतुलबाबा सुरेश भोसले	भारतीय जनता पक्ष
२६१.	पाटण	देसाई शंभुराज शिवाजीराव	शिवसेना
२६२.	सातारा	शिवेंद्रराजे अभयसिंहराजे भोसले	भारतीय जनता पक्ष
२६३.	दापोली	कदम योगेशदादा रामदास	शिवसेना
२६४.	गुहागर	जाधव भास्कर भाऊराव	शिवसेना (उद्धव बाळासाहेब ठाकरे)
२६५.	चिपळूण	शेखर गोविंदराव निकम	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२६६.	रत्नागिरी	उदय रवींद्र सामंत	शिवसेना
२६७.	राजापूर	किरण ऊर्फ भैया सामंत	शिवसेना
२६८.	कणकवली	नितेश नारायण राणे	भारतीय जनता पक्ष
२६९.	कुडाळ	निलेश नारायण राणे	शिवसेना
२७०.	सावंतवाडी	दीपक वसंतराव केसरकर	शिवसेना
२७१.	चंदगड	शिवाजी शडूप्पा पाटील	अपक्ष
२७२.	राधानगरी	आबिटकर प्रकाश आनंदराव	शिवसेना
२७३.	कागल	मुश्रीफ हसन मियालाल	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
२७४.	कोल्हापूर दक्षिण	अमल महादेवराव महाडिक	भारतीय जनता पक्ष
२७५.	करवीर	चंद्रदीप शशिकांत नरके	शिवसेना
२७६.	कोल्हापूर उत्तर	राजेश विनायक क्षीरसागर	शिवसेना
२७७.	शाहूवाडी	डॉ. विनय विलासराव कोरे (सावकर)	जन सुराज्य शक्ती
२७८.	हातकणंगले (अ.जा.)	डॉ. अशोकराव माने (बापू)	जन सुराज्य शक्ती
२७९.	इचलकरंजी	राहुल प्रकाश आवाडे	भारतीय जनता पक्ष
२८०.	शिरोळ	राजेंद्र शामगोंडा पाटील (यड्रावकर)	राजर्षी शाहू विकास आघाडी
२८१.	मिरज (अ.जा.)	डॉ. सुरेश (भाऊ) दगडू खाडे	भारतीय जनता पक्ष
२८२.	सांगली	सुधीरदादा ऊर्फ धनंजय हरी गाडगीळ	भारतीय जनता पक्ष
२८३.	इस्तामपूर	जयंत राजाराम पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२८४.	शिराळा	देशमुख सत्यजित शिवाजीराव	भारतीय जनता पक्ष
२८५.	पलुस-कडेगाव	कदम विश्वजित पतंगराव	भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस
२८६.	खानापूर	बाबर सुहास अनिलभाऊ	शिवसेना
२८७.	तासगाव-कवठे महाकाल	रोहित सुमन आर आर आबा पाटील	राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष (शरदचंद्र पवार)
२८८.	जत	गोपीचंद कुंडलिक पडळकर	भारतीय जनता पक्ष

(संदर्भ : भारत निर्वाचन आयोग, २४ नोव्हेंबर २०२४)

२०व्या शतकात जगावर कार्ल मार्क्स, बर्ट्रांड रसेल, महात्मा गांधी व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचा प्रभाव पडलेला दिसतो. लोकशाही देशात परिवर्तन घडवण्याचे सामर्थ्य हे प्रत्येक पाच वर्षांनी जनतेच्या मतदानात असल्याचे मत, रसेल आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या दोघांचेही होते. परिवर्तनासाठी समाजाची मानसिकता घडवण्याचे कार्य मोठे आहे, असे मानण्यात त्यांनी विश्वास दाखवला आहे. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी दाखविलेल्या मार्गाने जाण्याकडे लोकांचा कल अधिक असल्याचा अनुभव गेल्या व आजच्या शतकात येतो.

परिवर्तनाचा महामेरू

प्रा. अविनाश डोळस

बाबासाहेबांच्या प्रभावाच्या दोन बाजू आहेत. त्यांच्या विचारांचा प्रभाव हा आज भारताबरोबरच भारताबाहेरही दृष्टिपथास येतो. भारताबाहेरील प्रभाव हा दोन घटकांमुळे दिसून येतो. एक त्यांनी लिहिलेल्या ग्रंथातून त्यांनी मांडलेले सिद्धांत. विशेषतः विषमतेविरोधातील तत्त्वज्ञानाने प्रभावित झालेला जगभरातील अभ्यासक, समतेवर निष्ठा असलेला कार्यरत कार्यकर्ता. या दोन्ही घटकांवर बाबासाहेबांच्या विचारांचा प्रभाव अधिक दिसतो. त्यातून अस्पृश्यता, मानवमुक्ती, धर्मांतर, लोकशाही यासंबंधी बाबासाहेबांनी केलेली मांडणी व त्यातून भारतात निर्माण होऊ घातलेल्या नवसमाज निर्मितीची प्रक्रिया ही मंडळी समजून घेताना दिसतात. त्याचबरोबर युरोपातील जनतेला ती ओळख करून देतात. बाबासाहेबांची मानवमुक्ती संकल्पना तर अनेकांना प्रेरणा देणारी ठरते आहे. २१व्या शतकात भेदाभेदाच्या विरोधात लढणार्या आशियातील व युरोपातील बाधित लोकांना बाबासाहेब व त्यांचे कार्य व विचार एक प्रेरणास्रोत वाटतो आहे.

दुसऱ्या बाजूला भारतीय समाजावर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व त्यांचा विचार आणि कार्य याचा प्रभाव दिवसेंदिवस वाढत चाललेला आपल्याला दिसतो. त्याचा सर्वात जास्त प्रत्यय आला तो आणीबाणीच्या काळात. अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा पुरस्कार करताना नागरिकांच्या मदतीला आले ते म्हणजे संविधान आणि संविधानाने

दिलेला मूलभूत व्यक्तिस्वातंत्र्याचा अधिकार. यावेळी संविधानाचा संदर्भ घेतला गेला आणि त्याचबरोबर संविधानकर्त्यांचा म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा! स्वातंत्र्योत्तर काळात आंबेडकर अनुयायांपलीकडच्या भारतीयांनी घेतलेला हा संदर्भ, त्यांच्या हक्कासाठी बाबासाहेब व त्यांनी मांडलेले व्यक्तिस्वातंत्र्यासंबंधीचे विचार याचा त्यांना आधार वाटला. पुढे पूर्ण आणीबाणी विरोधात लढणार्या व्यक्तीला बाबासाहेब जवळचे वाटले. नंतरच्या पिढीसाठी आपल्या हक्कासाठी झगडणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीला संविधान आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे त्यांच्या जगण्याचे आधार बनले. १९७० नंतरच्या पिढीची परिभाषा ही संविधानात्मक बनली व पुढचे सर्व संघर्ष हे समतेच्या मूल्याचा आधार धरून झाले.

संविधान स्वतःला अर्पित

१९५० मध्ये आपण संविधान स्वतःला अर्पित केले. जनतेने जनतेचे संविधान जनतेला (लोकार्पण) अर्पण केले ही सर्वात मोठी २०व्या शतकातील घटना म्हणता येईल. ईश्वर, धर्म, राष्ट्रपिता, धर्मसंस्थापक यापैकी कोणाचा विचार मान्य न होता लोकांचा लोकार्पणाचा विचार पुढे आला. त्याचवेळी लोकशाहीमध्ये सार्वभौम जनता ही संकल्पना अधोरेखित झाली. त्याचबरोबर संविधानाची दिशा ठरवण्यात आली. समता, स्वातंत्र्य, बंधुभाव व न्याय या मूलभूत तत्वांशी नैतिक व कायदेशीर नाते बांधले गेले. उद्दिष्टांमध्ये ही तत्त्वे समाविष्ट करून त्याचा जागर केला गेला. समताधिष्ठित समाजरचनेचे बाबासाहेबांचे स्वप्न ही पहिली पायरी म्हणून राजकीय लोकशाहीतून व्यक्त झाले. सामाजिक, आर्थिक लोकशाहीकडे वाटचाल करण्याचा प्रारंभ म्हणून या राजकीय व्यवस्थेकडे बघितले गेले. आर्थिक समता प्रस्थापित करण्यासाठी आर्थिक धोरणाची वाटचाल सुरू झाली. सामाजिक लोकशाही समता प्रस्थापित करण्यासाठी प्रबोधन व त्याला आधार असणारी घटना (Constitution) कारणीभूत ठरली. पुढे १९९३ मध्ये बाजारावर आधारित आर्थिक धोरणातून त्याला एकप्रकारची बाधा आणली गेली, तरी त्यातून आर्थिक समतेसाठी करावयाच्या तरतुदीसाठी जनता कार्यरत राहिलेली दिसते. अस्पृश्यता नष्ट करण्यासाठी डॉ. बाबासाहेबांनी दोन पद्धतींचे अवलंबन केले. एक लोकलढे उभे करून मानव

समता प्रस्थापित करण्यासाठी विषमताप्रणीत समाजात एक विशिष्ट व्यवस्था निर्माण करणे आवश्यक असते. यासाठी बाबासाहेबांनी घटनेत शेड्यूल कास्ट, शेड्यूल ट्राईबज व ओ.बी.सी. या मागासलेल्या समाजघटकास 'सुरक्षित' करण्यासाठी आरक्षण व्यवस्था निर्माण केली. ही व्यवस्था संबंधित मागास समूहाच्या विकासासाठी कारणीभूत ठरल्याचा साक्षात्कार भारतीय समाजाला होऊ लागला. १९९० नंतर आरक्षण हा विकास, प्रगती आणि उन्नतीचा मार्ग असल्याचा विश्वास लोकांमध्ये आला व पुढारलेल्या जातीसमूहालाही त्याचे आकर्षण अधिक वाटले व तेही आम्हांला आरक्षण हवे म्हणून मागणी करू लागले. एवढेच नव्हे तर महिला आरक्षणापर्यंत आरक्षणाची व्याप्ती वाढत गेली. आम्ही समान आहोत. परंतु धर्माच्या, जातीच्या, वर्णाच्या व्यवस्थेत आम्हाला वंचित ठेवले. त्यासाठी आमच्या हक्काचे आम्हाला आरक्षण हवे ही मागणी महिलांमधून पुढे आली. हा सारा भाग बाबासाहेबांच्या विचाराचा व त्यांनी उभ्या केलेल्या खास व्यवस्थेचा होय.

हा समान आहे व त्याचा दर्जदिखील समान असल्याची भूमिका त्यांनी मांडली. यातून महाड चवदार तळ्याचा सत्याग्रह, नाशिकचा काळाराम मंदिर प्रवेश सत्याग्रह, पुण्याचा पर्वती सत्याग्रह, अमरावतीचा अंबादेवी मंदिर प्रवेश सत्याग्रह यासारखे सत्याग्रह करून जनतेमध्ये चर्चेचे मोहोळ (Debate) उठवले. प्रश्न सोडवण्यासाठी हीच एकमेव योग्य पद्धती मानली जाते. बाबासाहेबांनी ती १९५२ पर्यंतच्या हिंदू कोड बिलापर्यंत पद्धत विकसित केली. त्याचा परिणाम म्हणून रूढ अर्थाने 'विचार करण्यावर बंदी' असलेला समाज अस्पृश्यांच्या प्रश्नावर, महिलांच्या प्रश्नावर विचार करू लागला. प्रश्न न विचारणे व ग्रंथ-धर्मप्रामाण्य स्वीकार व अंतिम सत्य त्यातच आहे, या बंदिस्त मानसिकतेत अडकलेल्या भारतीय समाजाला त्यांनी मोकळे केले.

धर्मांतर

दुसरी महत्त्वाची घटना म्हणजे १४ ऑक्टोबर १९५६ ला बाबासाहेबांनी केलेले धर्मांतर होय. १९३५ मध्ये त्यांनी येवला मुक्कामी परिषदेत धर्मांतराची घोषणा केली. समता हे जीवनमूल्य न मानणार्या धर्मात समता प्रस्थापित करण्यासाठी १९२० ते १९३५ पर्यंत केलेल्या त्यांच्या प्रयत्नांना यश मिळू शकले. नव्या मूल्यांवर निष्ठा असलेला, हीच जीवनमूल्ये मानणारा व त्यासाठी जागृत व आग्रही असणारा समाज त्यांनी धम्मदीक्षेतून या देशात उभा केला. नवबौद्ध समाज बुद्ध अनुयायी बनून समता, स्वातंत्र्य, बंधुभाव या तत्त्वांचे अनुसरण करणारा उभा राहिला व त्यासाठी तो भारतात आग्रही राहिला. पुढे राजकीय पक्षाच्या रूपाने

जातीय समाजात पक्षाकडेसुद्धा जातीचा पक्ष म्हणून बघितले जाते. हे वास्तव माहीत असूनही पराभव निश्चित असूनही, निवडणुकीत राजकीय पक्ष म्हणून सहभागी होऊन देशात एक स्वतंत्र विरोधी पक्ष उभा करून, राजकीय लोकशाही प्रस्थापित करण्याचा मोठा प्रयत्न केला. त्यातून लोकशाही प्रक्रियेची शिकवण भारतीयांना दिली.

स्त्रीच्या गुलामीची कारणमीमांसा बाबासाहेबांनी 'Down-fall of Hindu Women' या त्यांच्या विश्लेषणात केली आहे. तिला हिंदू कोड बिलांद्वारे वारसहक्क, दत्तकहक्क, व्यक्तिस्वातंत्र्य बहाल केले आहे तरी समाजाचे पुराणमत बदलेले नाही. अस्पृश्यांना त्यांचा समानतेचा हक्क गाजवण्यासाठी मंदिरप्रवेश सत्याग्रह करावा लागला. तोच किता आज शनी मंदिरप्रवेश, त्र्यंबकेश्वर मंदिरप्रवेश, दक्षिणेकडील देवालयत प्रवेश यासाठी महिला संघर्ष करत आहेत. त्यांना आपला हक्क प्रस्थापित करण्यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्याशिवाय दुसरा कुठला आधार नाही.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी धर्मांतर केल्यानंतर भारतात विशेषतः महाराष्ट्रात त्याचा प्रभाव त्वरित जाणवला. देव, आत्मा, पुर्नजन्म, स्वर्ग या सार्या संकल्पातून तो मुक्त झाला. वैज्ञानिक दृष्टिकोन हा त्याचा बघण्याचा दृष्टिकोन बनला. खेड्यातील लहान मुलगादेखील विज्ञान व धम्माचा आधार घेऊन गावातील पारंपरिक कल्पनेचे नव्याने विश्लेषण करू लागला. त्याचा परिणाम गावातील लोकांना एका नव्या विचाराचा परिचय झाला. अंधश्रद्धा निर्मूलनासाठी त्याचा उपयोग झाला.

बाबासाहेबांचे अनुयायी बौद्ध झाले. याचा परिणाम लगेच खेडेगावांत तत्कालीन महाराष्ट्रात दिसला. प्रथम विवाहपद्धतीत आमूलाग्र बदल झाला. प्रतिष्ठेसाठी व सत्तेसाठी प्रतीक असलेली खुर्ची प्रथम बौद्ध वर-वधूसाठी आणली. पुष्पहार आले, बुद्धप्रतिमा व बाबासाहेबांचा फोटो मांडला गेला. बुद्धसरणेच्या पंचशील वंदनाने विवाह संपन्न झाला. तांदुळाऐवजी फुले आली. हा बदल ग्रामीण महाराष्ट्रात लक्षणीय होता.

'शिका, संघटित व्हा, संघर्ष करा', हा बाबासाहेबांचा नारा होता. उपाशीपोटी राहूनही आईबाप पोरा-पोरींना शाळेत पाठवू लागले. शिक्षणातून समाजाचा कायापालट झाला. प्रचंड मेहनतीने मुले-मुली शिकल्या. शेतीप्रधान समाजात घरची शेती हाच मुख्य प्रतिष्ठेने जगण्याचा मार्ग. नोकरी दुय्यम स्थानी. बाबासाहेबांनी दिलेल्या आदेशानुसार गावातील तत्कालीन अस्पृश्य समाजाने मुलांबरोबर मुलींना शिकवले. त्या शिक्षिका म्हणून सरकारी, खाजगी शाळेत नोकरदार म्हणून दिसू लागल्या. खांद्यावर पदर जो केवळ शहरी बाईचा पेहराव होता, तो ग्रामीण महाराष्ट्रात या नवशिक्षित बौद्ध मुलींचा झाला. खालच्या जातीच्या मुलींमध्ये शिक्षणामुळे झालेला हा बदल गावाला चीड आणणारा होता. आपली मुलगी अडाणी आणि या बौद्धाची मुलगी शिक्षित, हा त्याला अपमान वाटला. याची प्रतिक्रिया म्हणून त्यांनीही मुलींना शिक्षण देण्यास सुरुवात केली. डॉ. बाबासाहेब व त्यांच्या चळवळीचा हा प्रभाव होता. साहित्य क्षेत्रातही बाबासाहेब व त्यांच्या चळवळीचा मोठा प्रभाव राहिला. मराठी साहित्यात बाबासाहेबांच्या उदयानंतर एकदम कर्णाला चांगले दिवस आल्याचे दिसते. आंबेडकर अनुयायांनी तर दलित साहित्य-आंबेडकरी साहित्य म्हणून एक सांस्कृतिक चळवळच उभी केली. त्यातून आदिवासी साहित्य, ग्रामीण साहित्य, स्त्रीवादी साहित्य यांचा जन्म झाला. थोडक्यात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे २०व्या व २१व्या शतकाचे नायक झाले. हा प्रभाव इतिहासात नोंद करण्याइतका महत्त्वाचा आहे.

(लोकराज्य एप्रिल २०१६ मधून पुनर्मुद्रित.)

डॉ. पंजाबराव शामराव देशमुख

(२७ डिसेंबर १८९८ - १० एप्रिल १९६५)

महाराष्ट्रातील एक शिक्षणप्रेमी, तळमळीचे सामाजिक कार्यकर्ते व भारताचे कृषिमंत्री. पंजाबरावांचा जन्म अमरावती जिल्ह्यातील पापळ खेड्यात एका शेतकरी कुटुंबात झाला. त्यांचे मूळ घराणे वतनदार देशमुखांचे आणि आडनाव कदम; पण देशमुखी वतनामुळे देशमुख हे आडनाव रूढ झाले. त्यांचे वडील शामराव आणि आई राधाबाई.

पंजाबरावांचे प्राथमिक शिक्षण पापळ येथेच झाले. अमरावतीला हिंदू हायस्कूलमध्ये मॅट्रिक होऊन (१९१८) ते पुण्यात फर्ग्युसन महाविद्यालयात दाखल झाले; परंतु पदवी घेण्यापूर्वीच ते उच्च शिक्षणासाठी इंग्लंडला गेले (१९२०). इंग्लंडमध्ये त्यांनी एम.ए. (एडिंबरो), डी.फिल. (ऑक्सफर्ड) आणि बार अॅट लॉ या पदव्या मिळवल्या. 'वैदिक वाङ्मयातील धर्माचा उद्गम आणि विकास' प्रबंधाबद्दल त्यांना डॉक्टरेट मिळाली. ऑक्सफर्ड विद्यापीठात संस्कृतचे संशोधक म्हणूनही काही दिवस काम करून ते भारतात परत आले (१९२६) व अमरावतीस त्यांनी वकिली सुरु केली.

पंजाबरावांनी १९२७ मध्ये मुंबईच्या सोनार जातीतील विमलाबाई वैद्य या मुलीशी विवाह केला. त्यामुळे विदर्भात, विशेषतः मराठा समाजात खळबळ उडाली. विमलाबाई लग्नानंतर बी.ए.एल.एल.बी. झाल्या. त्यांचा अनेक स्त्रीसंघटनांशी निकटचा संबंध होता. पुढे त्या राज्यसभेवरही निवडून आल्या. पंजाबरावांच्या सर्व सामाजिक कार्यात त्या हिरिरीने भाग घेत असत. पंजाबरावांनी वकिलीबरोबरच समाजकार्यास प्रारंभ केला. ते अमरावतीच्या जिल्हा बोर्डात अध्यक्ष झाले (१९२८). १९३० मध्ये त्यांची प्रांतिक कायदेमंडळात निवड झाली व ते शिक्षण, कृषी, सहकार आणि लोककर्म खात्यांचे मंत्री झाले. तथापि १९३३ मध्ये त्यांनी राजीनामा दिला त्यानंतर अमरावती मध्यवर्ती बँकेचे ते अध्यक्ष झाले. त्यांनी बहुजन समाजाच्या विकासासाठी श्रद्धानंद छात्रालय (१९२६) व श्री शिवाजी शिक्षण संस्था स्थापन केली (१९३२). त्या शिक्षण संस्थेने अल्पावधीतच अनेक शाळा, महाविद्यालये आणि वसतिगृहे सुरु केली. त्यांनी प्राथमिक शिक्षकांच्या समस्या सोडवण्याकरिता 'भारतीय प्राथमिक शिक्षक संघ' स्थापन केला. हे शैक्षणिक प्रसाराचे कार्य करत असतानाच त्यांनी जुन्यापुराण्या शेती पद्धतीत सुधारणा करण्यासाठी प्रयत्न केले. ते काँग्रेसचे सभासद होते व नेताजी सुभाषचंद्र बोसांचा त्यांच्यावर विशेष प्रभाव होता.

राजकारणापासून अलिप्त होऊन देवास संस्थानात त्यांनी काही काळ 'राजकीय मंत्री' म्हणून काम केले. १९५२, १९५७ व १९६२ या तीनही वर्षांच्या लोकसभेच्या निवडणुकांत ते विजयी झाले. १९५२ ते १९६२ पर्यंत ते केंद्रीय कृषिमंत्री आणि एक वर्ष सहकार मंत्री होते. त्यांच्या स्मरणार्थ अकोल्यास पंजाबराव कृषी विद्यापीठ स्थापण्यात आले आहे.

संदर्भ : महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

अटल बिहारी वाजपेयी

लोकनेते असा नावलौकिक असलेले अटल बिहारी वाजपेयी हे राजकीय वचनबद्धतेसाठी ओळखले जातात. १३ ऑक्टोबर १९९९ रोजी त्यांनी सलग दुसऱ्यांदा राष्ट्रीय लोकशाही आघाडी सरकारचे प्रमुख म्हणून प्रधानमंत्रीपदाची सूत्रे स्वीकारली. १९९६ साली थोड्या कालावधीसाठी त्यांनी प्रधानमंत्री म्हणून काम पाहिले होते. पंडित नेहरू यांच्यानंतर सलग दुसऱ्यांदा जनादेश मिळवून प्रधानमंत्री

होणारे ते पहिले प्रधानमंत्री ठरले.

ज्येष्ठ संसदपटू असलेले अटल बिहारी वाजपेयी राजकारणात चार दशके सक्रिय होते. श्री. वाजपेयी नऊ वेळा लोकसभेवर, तर दोनवेळा राज्यसभेवर निवडून आले होते, हाही एक प्रकारचा विक्रमच आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळात भारताच्या अंतर्गत व परकीय धोरणास आकार देण्यात एक प्रधानमंत्री, परराष्ट्र मंत्री, विविध स्थायी समित्यांचे अध्यक्ष व एक विरोधी पक्षनेते म्हणून त्यांनी समर्थपणे भूमिका बजावली.

ब्रिटिश सत्तेला भारतातून पायउतार करण्यात महत्त्वाच्या ठरलेल्या १९४२ मधील 'भारत छोडो' चळवळीमध्ये सहभागी होऊन विद्यार्थीदशेतच श्री. वाजपेयी यांनी राष्ट्रवादी राजकारणाचे धडे गिरवले. राज्यशास्त्र व कायद्याचे विद्यार्थी असलेल्या श्री. वाजपेयींना शालेय काळातच परकीय व्यवहारामध्ये रुची निर्माण झाली होती. त्यांनी ही आवड पुढे अनेक वर्षे जोपासली व विविध द्विपक्षीय व बहुपक्षीय व्यासपीठांवर भारताचे प्रतिनिधित्व करताना त्यांनी या कौशल्याचा उपयोग केला.

श्री. वाजपेयी यांनी एक पत्रकार म्हणून आपल्या कारकिर्दीची सुरुवात केली; परंतु अल्पावधीतच म्हणजेच १९५१ साली भारतीय जनसंघात प्रवेश करण्यासाठी त्यांनी पत्रकारिता सोडली. राष्ट्रीय लोकशाही आघाडीतील महत्त्वाचा घटक असलेला भारतीय जनता पक्ष हा आधी 'जनसंघ' म्हणून ओळखला जात होता. समीक्षकांकडून प्रशंसा मिळवलेले ते एक ख्यातनाम कवी होते. शिवाय आपल्या व्यस्त कामातून वेळ काढून ते संगीत व पाककलेतही विशेष रस घेत.

२५ डिसेंबर १९२४ साली तत्कालीन ग्वालियर संस्थानातील एका प्राथमिक शिक्षकाच्या घरात श्री. वाजपेयी यांचा जन्म झाला. भारताप्रति असलेले त्यांचे निःस्वार्थ समर्पण व ५० वर्षांहून अधिक काळ देशासाठी दिलेल्या निस्पृह सेवेबद्दल त्यांना भारतातील दुसरा सर्वोच्च नागरी सन्मान असलेला पद्मविभूषण पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. १९९४ साली उत्कृष्ट संसदपटूचा पुरस्कारही त्यांना मिळाला आहे. एका उल्लेखानुसार, अटल बिहारी वाजपेयी नावाप्रमाणेच एक ज्येष्ठ भारतीय नेते, निष्णात राजकारणी, निस्पृह सामाजिक कार्यकर्ते, बलवान वक्ते, कवी, साहित्यिक, पत्रकार व खऱ्या अर्थाने बहुआयामी व्यक्तिमत्त्व होते. जनसामान्यांच्या आशा आकांक्षा श्री. वाजपेयी यांनी पूर्ण केल्या. त्यांच्या कार्यातून आजही त्यांची राष्ट्राप्रति असलेली निष्ठा प्रतीत होते.

संदर्भ : www.pmindia.gov.in

नरेंद्र मोदी
प्रधानमंत्री

महाराष्ट्र शासन

देवेंद्र फडणवीस
मुख्यमंत्री

ग्राहक संरक्षण अधिनियम-२०१९

ग्राहकांचे अधिकार झाले आहेत आणखी सक्षम!

२४ डिसेंबर २०२४
राष्ट्रीय ग्राहक दिन

ग्राहक न्यायाकरिता आभासी
सुनावणी व डिजिटल पोहोच !

ग्राहक हक्कांमध्ये समाविष्ट हक्क

तक्रार निवारण्याचा हक्क

निवड करण्याचा हक्क

सुरक्षिततेचा हक्क

ग्राहक जागृतीचा हक्क

वस्तू अथवा सेवा यासंबंधी

माहिती घेण्याचा हक्क

बाजू ऐकून घेतली जाण्याचा हक्क

कोणत्याही वस्तू व सेवांचा खरेदी
करताना खालील गोष्टी नक्की
तपासून घ्या

छापील किंमत / वैधता / वजन व माप

गॅरंटी / वॉरंटी

हॉलमार्क / एमार्क / आयएसआय मार्क

वजनमापासंदर्भात तक्रार दाखल करण्यासाठी :
delmms_complaints@yahoo.co
किंवा ०२२-२२६२२०२२

ऑनलाइन तक्रार दाखल करण्याकरिता :
www.grahak.maharashtra.gov.in
→ E-Filing

तक्रारीची सद्यस्थिती जाणून घेण्यासाठी :
www.confonet.nic.in

राष्ट्रीय ग्राहक दिनानिमित्त

सर्व ग्राहकांना हार्दिक शुभेच्छा...

अधिक माहितीसाठी
राज्य ग्राहक हेल्पलाईन
१८००-२२-२२६२
या टोल फ्री क्रमांकावर
संपर्क साधावा.

अन्न, नागरी पुरवठा व
ग्राहक संरक्षण विभाग, महाराष्ट्र शासन

देवेंद्र फडणवीस
मुख्यमंत्री

एकनाथ शिंदे
उपमुख्यमंत्री

अजित पवार
उपमुख्यमंत्री

धनंजय मुंडे
मंत्री, अन्न, नागरी पुरवठा
व ग्राहक संरक्षण

योगेश कदम
राज्यमंत्री, अन्न, नागरी पुरवठा
व ग्राहक संरक्षण

नरेंद्र मोदी
प्रधानमंत्री

देवेन्द्र फडणवीस
मुख्यमंत्री

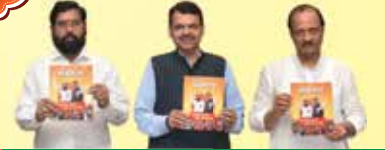
महाराष्ट्राला २० लाख घरे मंजूर !

मा. पंतप्रधान नरेंद्र मोदीजी यांचे कोटी कोटी आभार

केंद्रीय ग्रामविकास आणि कृषीमंत्री
मा. शिवराजसिंहजी चौहान यांनाही धन्यवाद

- प्रधानमंत्री आवास योजनेत २०२४-२५ साठी महाराष्ट्राला १९ लाख ६६ हजार ७६७ घरांना मंजूरी. तसेच प्रधानमंत्री जनमन योजनेत ४० हजाराहून अधिक घरे, आजवरची कोणत्याही राज्याला दिलेली ही सर्वाधिक संख्या.
- सर्वेक्षणातील निकष शिथिल, लाभापासून वंचित बेघरांना मोठी मदत.

महाराष्ट्र आता थांबणार नाही !

माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, महाराष्ट्र शासन | www.mahasamvad.in | MaharashtraDGIPR | MahaDGIPR

एकनाथ छिंदे
उपमुख्यमंत्री

देवेन्द्र फडणवीस
मुख्यमंत्री

अजित पवार
उपमुख्यमंत्री

Visit: www.mahasamvad.in | Follow Us: [/MahaDGIPR](https://MahaDGIPR) | Like Us: [/MahaDGIPR](https://MahaDGIPR) | Subscribe Us: [/MaharashtraDGIPR](https://MaharashtraDGIPR)

प्रति / TO

O.I.G.S. भारत सरकार सेवार्थ
लोकराज्य LOKRAJYA

If undelivered, please return to:

प्रेषक / From

दयानंद कांबळे

उपसंचालक (प्रकाशने), माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय
लोकराज्य शाखा, ठाकरसी हाऊस, २रा मजला, मुंबई पोर्ट ट्रस्ट, पोर्ट
हाऊसजवळ, शुरजी वल्लभभाई मार्ग, बेलार्ड इस्टेट, मुंबई - ४०० ००९

लोकराज्य हे मासिक महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने मुद्रक व प्रकाशक दयानंद कांबळे, उपसंचालक (प्रकाशने), माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई यांनी मे. प्रिंटेड इश्युज (इंडिया) प्रा. लि., १७, प्रगती इंडस्ट्रियल इस्टेट, एन. एम. जोशी मार्ग, मुंबई - ४०० ०१९ येथे मुद्रित करून माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२ येथे प्रसिद्ध केले.

मुख्य संपादक : ब्रिजेश सिंह